

OSNOVNA ŠOLA JURJA VEGE MORAVČE

ZELENI TURIZEM V MORAVŠKI DOLINI

Avtorji: Lucija Urbanija, Greta Kočar, Blažka Mencinger, Patricija Koren, Nika Gorta, Monika Vrhovec, Katarina Sušnik, Maruša Burja, Lara Stegnar Farič, Ajla Škrgić, Karmen Cerar, Jerneja Jamšek, Monika Jamšek, Ema Brodar, Eva Štrekelj, Tajda Pintar, Alina Mazničenko, Urška Kamenšek, Jerca Urankar, Miran Vehovec, Julija Peterka

Mentorici: Alenka Tominšek, prof. slovenskega jezika; Irena Malovrh, univ. dipl. ing. tekst. tehn., učiteljica OPB

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Pri nastanku pričujočega dela so nam s svojim delom, pripravljenostjo in požrtvovalnostjo pomagali mnogi sodelavci iz domačega kraja. Brez njih nam ne bi uspelo. Vzeli so si čas za nas, nam prisluhnilo in podelili z nami svoje znanje, vedenje, razmišljanja in življenjske izkušnje. Našteli jih bomo po vrstnem redu, kot smo jih obiskali, čeprav je prispevek vsakega enkratno in nenadomestljiv.

Ga. Danica Jančar s Turističnega društva, lastnik Ranča Pr, Osolet, Sandi Močnik, prof. Andrej Rous Robida, g. Gorazd Rotar, ga. Kokalj Mimi, ga. Angela Cerar, g. Boštjan Luznar in ga. Renata Luznar, g. Franc Kocjančič in ga. Katarina Kocjančič, ki so nas v naši dejavnosti spodbudili za uspešno delo tudi v prihodnosti.

Srečanje z vsakim posameznikom je bilo za nas poučno in nam je odstrlo še eno posebnost in lepoto domače doline, v kateri vidimo veliko raznolikih možnosti za celosten razvoj podeželske skupnosti.

Za podporo in spodbudo se zahvaljujemo tudi ravnateljici OŠ Jurija Vege, ge. Nuški Pohlin Schwarzbartl.

ŠOLA: Osnovna šola Jurija Vege Moravče, Vegova 38, 1251 Moravče

Tel: (01) 7231210 **Fax:** (01) 7231 003 **email:** o-jvmoravče@guest.arnes.si

Naslov raziskovalne naloge:

Zeleni turizem v Moravški dolini

Avtorji: Lucija Urbanija, Greta Kočar, Blažka Mencinger, Patricija Koren, Nika Gorta, Monika Vrhovec, Katarina Sušnik, Maruša Burja, Lara Stegnar Farič, Ajla Škrgić, Karmen Cerar, Jerneja Jamšek, Monika Jamšek, Ema Brodar, Eva Štrekelj, Tajda Pintar, Alina Mazničenko, Urška Kamenšek, Jerca Urankar, Miran Vehovec

Mentorici: Alenka Tominšek, prof. slovenskega jezika, mentorica

Irena Malovrh, univ. dipl. ing. tekst. tehn., učiteljica OPB, mentorica

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Povzetek in okvirni program	3
Program.....	3
Finančni načrt:	5
Načrtovanje prehrane:	5
Izvedba:	5
Pojasnilo	5
Začetek	7
Premikajoča kapelica pri Straži	9
Izposoja koles	10
Slamnikarstvo	10
Izdelava slamnatih kit.....	11
Malica	11
Ranč pr'Osolet	12
Ogled kovaške delavnice.....	12
Večerja	13
Opazovanje nočnega neba	14
Prenočili bomo na seniku.	15
Zajtrk	16
Jahanje konj Pr'Osolet	16
Malica	17
Mlin Rotar.....	17
Kosilo v gostilni Peterka.....	18
Delavnici: usnjarska in čipkarska.....	18
Usnjarska delavnica.....	18
Čipkarska delavnica	19
Ogled kmetij Pr'Matč in Kocjančič	20
Kmetija pr'Matč	20
Kmetija Kocjančič na Imenjah.....	21
Malica	22
Nastanitev pri tabornikih	22
Večerja	22
Športne igre	22
Nočitev v šotorih	23
Zajtrk	23
Učno-sprehajalna pot Rača	23
Malica	25
Izdelava makete mlina	25
Kosilo v gostilni Frfrau.....	25
Čutna pot.....	25
Čutna pot.....	26
Turistični produkt - zgibanka Zeleni turizem v Moravški dolini	28
Stojnica na turistični tržnici	28
Priloge:.....	28
Viri	29

Povzetek in okvirni program

Z letošnjo dejavnostjo v okviru turistične raziskovalne naloge smo se učenci 8. in 9. razredov ozavestili o zanimivih točkah naravne in kulturne dediščine v Moravški dolini. Z izborom in zapisi ter fotografijami na terenu smo obogatili vedenje in ga predstavljamo kot dva in pol dnevno turistično ponudbo za mlade v naravi.

Z našo turistično prireditvijo, poimenovana Zeleni turizem v Moravški dolini, bomo spoznali izbrane predele Moravske doline, ki so namenjeni druženju in izobraževanju z možnostjo prenočitve. Okolica je obdana z gozdom, prijeten vzpon na bližnji Dešen pa nas ob lepem vremenu nagradi s prečudovitim pogled na Moravško dolino. Spoznavali bomo stare obrti (pletenje slamnatih kit, usnjarstvo, kvačkanje), ogledali si bomo dve kmetiji z različnima glavnima dejavnostma: sadjarstvom in predelavo mleka, obiskali bomo mlin Rotar, kjer meljejo moko na star in sodoben način, prenočili bomo na seniku in v šotoru, jahali konje in videli kovaško delavnico, opazovali zvezde nočnega neba. Obiskali bomo kotiček neokrnjene narava ob Rači, izdelali maketo mlina in vse skupaj še enkrat podoživeli na čutni poti v gozdu.

Zanimala nas bo tudi povratna informacija naših obiskovalcev, zato bomo pripravili evalvacijski vprašalnik.

Po dogovoru bomo vrnilo kavnice za kolesa in uporabo šotorov ter ostale skavtske opreme.

Izdelali bomo tudi facebook stran, kjer bomo predstavili našo ponudbo na sodoben način.

Z našo skupino smo si zadali cilj, da pripravimo ljudi, da gredo v naravo in doživijo domačo dolino tako, kot smo jo mi doživeli. Vsakič odkrijemo kaj novega, zanimivega, poučnega, nekaj, kar je vredno naše pozornosti in nam odpira in zastavlja nova vprašanja, s katerimi še boljše (s)poznamo našo dolino. Istočasno pa želimo vse to ohraniti tudi naslednjim rodovom, zato bomo poskusili biti čim bolj "zeleni". Našo dogodivščino bomo opravili peš in s kolesi, prenočevali na ekoloških prenočiščih (na seniku ali v šotoru), hranili se bomo v domačih gostilnah in na kmetijah, ki imajo ekološko pridelavo, tako sadja, zelenjave, kakor tudi mleka in mlečnih izdelkov ter mesa in mesnih izdelkov.

Program

Od petka od 15.00 do nedelje do 17.00

1. Sprejem in ogled starega trškega jedra *ogled cerkve *ogled spomenikov *legenda o "maravškem mačku"	15.00-15.30
2. Obisk vrtljive kapelice pod Stražo *ogled kapelice	16.00-16.30
3. Pletenje slamnatih kit *učenje pletenja kit in pridobivanja znanja	17.00-17.30
4. Malica	17.30-18.00
5. S kolesi na Ranč Pr'Osolet *ogled kovaške delavnice	18.00-19.00

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

*skrb za konje (božanje, krtačenje, kidanje, hranjenje konjev ...)	
6. Večerja	19.00-20.00
7. Astronomska opazovalnica *ogled nočnega neba *predavanje učitelja Rousa Robide o zvezdah *v primeru oblačnega vremena si ogledujejo nočno nebo s predhodno naloženo aplikacijo Google Sky Map	20.00- 22.30
8. Nočitev na seniku *spanje na pohištvu iz sena	23.00..
9. Zajtrk	7.30-8.00
10. Jahanje konj, skrb za domače živali *skrb za živali – ogled mini živalskega vrta	8.00-9.30
11. S kolesom do mlina Rotar *ogled mlina, stari in sodobni del *spoznavanje žit in mlevskih izdelkov	10 00-11.30
12. Delavnica *ogled usnjarske delavnice, izdelava preprostega usnjenega mošnjička *predstavitve izdelave čipk, razlaga izdelave kvačkanega izdelka+poskus kvačkanja	13.30-15.00
13. Kosilo - gostišče Peterka	12.00-13.00
14. Ogled kmetij in njihovih dejavnosti kmetija Matčk *ogled sadovnjaka *prikaz pridelave jabolk *predelava jabolk kmetija Kocjančič *ogled živali in molže *pokušina domačega jogurta *ogled strojev in pripomočkov na kmetiji	15.30- 17.30
15. Malica	17.30- 18.00
16. Taborniki in nastanitev - Ribniki *nastanitev in postavitve šotorov	18.00-19.00
17. Športne igre => *gumitwist, balinčki, odbojka na mivki *v primeru slabega vremena družabne igre	20.00-21.30

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

18. Nočitev	22.00
19. Nedelja zajtrk	8.00-8.30
20. Učno-sprehajalna pot Rača *pridobivanje znanja o Rači in spoznavanje narave	9.00-10.30
21. Malica	10.30- 11.00
22. Izdelava makete mlina => *izdelava makete mlina *izdelek si shranijo kot spominek	11.00 do 12.30
23. Čutna pot v gozdu kot zaključek z vključenimi vsemi doživetji *obisk čutne poti v parih	14.30 do 15.30
24. zaključek: evalvacija *evalvacija	16.00-17.00
25. Povabilo na najvišji vrh občine Pivkeljturn	

Finančni načrt:

Preračunani stroški hrane in prenočišč: 60 evrov;

Izposoja šotorov in koles: kavcija 40 evrov;

Skupni strošek: 100 evrov (z vključeno kavcijo, 40 evrov, ki jo ob zaključku dobijo vrnjeno).

Načrtovanje prehrane:

Organizatorji bomo pripravili samopostrežni zajtrk iz svežega sadja, kosmičev, mleka in mlečnih izdelkov, kruha in salame (vse domače pridelave).

Za malico bomo pripravili sendviče iz domačega kruha s klobaso ali mlečno kašo s suhimi slivami (vse domače pridelave).

Za večerjo bomo skuhalo zelenjavno enolončnico s suhim mesom (vse domače pridelave).

Kosili bomo v gostilni Peterka in Fr'Frav, po njihovem meniju.

Izvedba:

Prireditve se izvaja v času od aprila do konca oktobra, v lepem vremenu. Najmanjše število udeležencev je 15 oseb, največ 40, v starosti od 6 let dalje.

Vse, kar potrebujemo za uresničitev naše prireditve, smo skrbno načrtovali. Izdelali smo podroben časovno razdelan potek dogodka, obenem preračunali količino potrebne hrane in denarnih sredstev za uresničitev našega namena, da bomo mladim predstavili dolino tudi iz drugačnega zornega kota, kot so je vajeni.

Pojasnilo

Turistična ponudba v pričujoči nalogi se razlikuje od običajnih turističnih ponudb posameznih krajev, ker gradi most med šolo, družino in turistično ponudbo kraja z zgibanko, Zeleni turizem v Moravški dolini. Le-ta je naš turistični produkt. Svoje delo pa bomo predstavili tudi na turistični tržnici, kjer si

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

bo možno ogledati našo zgibanko in ob predstavitvi in fotografijah podoživeti našo turistično prireditev. Nalogo je mogoče videti na šolski spletni strani in v knjižnici OŠ Jurija Vege Moravče. Izvod naloge hranita tudi mentorici naloge.

Ključne besede: naravna dediščina, kulturna dediščina, zabava, mladi, turistična ponudba.

Začetek

Naše druženje bomo pričeli na avtobusni postaji v Moravčah, kamor se lahko pripeljemo z avtobusom ali osebnim avtomobilom. Poleg postaje je dovolj veliko parkirišče, da lahko svoje vozilo brez skrbi pustimo tudi čez vikend.

Naše goste bo sprejela lokalna turistična vodička in jim predstavila kraj in njegove glavne znamenitosti.

Slika 1: Zemljevid Moravške občine

Slika 2: Pogled na center Moravč

Moravška dolina leži v neposredni bližini geometričnega središča Slovenije, ki je na Spodnji Slivni pri Vačah, ter na obronkih hribovja Limbarske gore in Sv. Mohorja na severu in južnim pobočjem Ciclja, Murovice in Javoršice. Od glavnega mesta države, Ljubljane, je oddaljena slabih 30 km. Na 61 km² in v 49 naseljih živi blizu 5.000 prebivalcev, ki si svoj kos kruha služijo predvsem z delom v sosednjih industrijskih središčih. Nekaj prebivalcev še obdeluje zemljo na številnih majhnih kmetijah, v zadnjem času pa se vse več kmetij ukvarja z dopolnilnimi dejavnostmi. Poleg občinskega središča sestavljajo občino krajevne skupnosti Moravče, Peče, Vrhpolje, Dešen in Velika vas.

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Moravče so staro naselje, ki je bilo najprej kot fara omenjeno že med leti 1232 - 1246. Stara okrogla urbana zasnova Moravč se je ohranila do danes, medtem ko novi del razvija na vzhodni strani. Kraj je nastal na križišču krajevnih cest, ki se stekajo proti s parkom obdani župnijski cerkvi sv. Martina v središču kraja. Moravče so edino večje strnjeno naselje na tem območju. V okolici so že nekoč kopali kremenčev pesek, ki so ga vozili tudi na Štajersko in Češko. Termit, ki je največje podjetje v Moravčah izvaja izkop še sedaj. Kremenčev pesek se uporablja za potrebe livarn, tovarn keramike in gradbenega materiala. Največ zaposlenih se vozi na delo v Domžale in Ljubljano.

Občina Moravče je bila ustanovljena leta 1995. Občinsko središče je zanimivo trško jedro in je primer z lastnostmi kulturnega spomenika, ki je v celoti skozi vsa stoletja ohranilo pravilno obliko kroga. Središče tega kroga je župnijska cerkev sv. Martina, ki je izdelana iz moravškega peščenjaka. Najpomembnejša osebnost v Moravški dolini je zagotovo svetovno znani matematik baron Jurij Vega. Njegovo ime nosi OŠ Moravče in glavna ulica v občinskem središču. V parku pred cerkvijo stoji njegov doprsni kip. Znani Moravčani so še pisatelj in dramatik Fran Detela, akademski kipar Tine Kos, pesnik in pisatelj Dane Zajc, po katerem se imenuje tudi nova Ljudska knjižnica ...

Slika 3: Pogled na cerkev Sv. Martina in doprsni kip Jurija Vege v parku pred njo

Slika 4: Pogled v notranjost cerkve Sv. Martina

Spoznali bomo tudi legendo o "maravškem mačku", ki je v okolici že dobro znana.

Maravčane zo rad hecajo, di so mačk. Do tæga jæ pa kola pršwo. Pravjo d' jæ biu jæn gustilničær, k jæ jæn družb postrego z mačkæm, namest d' bæ jæm dau zajca. U kir gustilæn jæ to bwo ni ko zo več važn. Jæn pravjo d' jæ bwo to »Na mwak« druh pa d' jæ bwo dære, Pr Štourænk. K so pa gosti do kuonca pujedl, so pa djal: »Mau, je bwo duobr.« Pa učasæh so se kæšæn stjæpl zarad tæga.

Po ogledu se bomo peš napotili v Zalog mimo gasilskega doma in žage ter preko hriba h kapelici, ki je zaradi slik in kipov pravi kulturni spomenik, edinstvena pa je tudi zaradi svoje posebnosti, vrtljivega oltarja.

Premikajoča kapelica pri Straži

Premikajoča kapelica je zanimiv pojav iz prve svetovne vojne. Njena postavitvev ni bila namenjena le verskim razlogom, temveč tudi za reševanje življenj mnogih domačinov. In sicer kako? Oltar v kapelici se namreč lahko vrti. Za oltarjem tako nastane prostor, kjer so se med 1. svetovno vojno skrivali domačini.

Franckovo znamenje pod Stražo ima na čelni strani vklesano letnico 1855. Postavil ga je Kržanov Francek s Plesa. Kapela zaprtega tipa je imela prvotno odprt predprostor, a so stranski odprtini zazidali. Kiparsko je to znamenje najbolj bogato v bližnji okolici Moravč. V njem je lesen oltar Marije pomočnice kristjanov. Zgoraj je sv. Trojica, pod menzo pa božji grob. Oltar je vrtljiv okrog vertikalne osi. Na zunanjem ometu sta na straneh naslikana sv. Martin in sv. Janez Krstnik, zadaj pa smrt.

Sliki 5 in 6: Kapelica pod Stražo z vrtljivim oltarjem

Izposoja koles

Po ogledu si bomo na OŠ Jurija Vege izposodili kolesa, s katerimi bomo hitro in ekološko dosegli mesta naše turistične ponudbe, istočasno pa bomo krepili tudi svoje telo.

Slamnikarstvo

S kolesi se bomo nato odpeljali k Mihaeli Elki Cerar v Sotesko, kjer bomo spoznali umetnost in obrt pletenja kit iz slame ter se tudi sami poskusili v tej spretnosti. Mihaela je članica Društva rokodelcev Moravske doline in ena redkih, ki danes še zna plesti kite iz slame. Takole pove sama: Slamnikarstvo ima na Moravškem bogato tradicijo, najmočnejšo v Sloveniji. Segajo v prvo polovico 18. stoletja, ko je država pospeševala trgovanje in obrtno ter industrijsko proizvodnjo. V zimskem času so skoraj na vsaki domačiji gospodinje pletle slamnate kite, ki jih je vsak teden pobiral kitar in jih odnašal v tovarno slamnikov v Domžale.

Slamo za pletenje je treba posebej pripraviti, odbrale so jo že žanjice na njivi in jo povile v posebne snope, ki so jih potem moški skrbno zložili pod kozolcem. Te slame niso omlatili s cepci, da je ne bi poškodovali, ampak so jo otokli ali osmukali. Potem so jo še prebrali, tanke posebej in debele ter hrapave posebej. Delali so pri peči, da se je posušena slama lažje prebiral. Od pozne jeseni do zgodnje pomladi se je potem pletlo, tudi od jutra do večera, če je bilo treba. Dolžino spletenih kit so merili v komolcih (48 cm) in za en klobuk je morala biti dolga 40 komolcev ali 25 metrov. (Kita je dovolj dolga, ko je štiridesetkrat ovita okoli komolca. Komolec je stara dolžinska mera, deščica, ki je široka 5 cm in dolga 48 cm.)

Pletenje kit so nekateri razvili do vrhunskega mojstrstva. Največ so jih pletli iz sedmih stebel, barvane iz osmih, spretnejši pa iz šestnajstih, sedemnajstih in celo enaindvajsetih. Na vrhuncu slamnikarstva so nekateri znali splesti celo do 120 različnih vzorcev.

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Danes tovarne slamnikov ni več, ostalo je le še par spretnih rokodelcev, ki ohranjajo starodavno tradicijo.

Slika 7: Pletenje slamnate kite

Slika 8: Polizdelek, kita, navita na "komolec", ter končni izdelek, slamnik

Izdelava slamnatih kit

Za izdelavo slamnatih kit potrebujemo nožek in pšenično ali riževo slamo.

Izberemo slamice, ki smo jih pri tem shranili na suhem. Naprej očistimo vse zalistke s stebela, nato slamico odlomimo pri kolencih in jih razvrstimo po debelini ter jih povežemo v "pušeljc"

Slamico pred pletenjem navlažimo z mlačno vodo, da se pri pletenju lepo pripogibajo. Najpogosteje pletemo kite s sedmimi slamicami, lahko pa jih pletemo tudi iz petih, devetih in enajstih slamic.

Poskusili bomo plesti kito s štirimi in petimi slamicami.

Po delavnici bomo imeli na dvorišču za hišo malico.

Malica

Za malico bomo pripravili sendviče iz domačega kruha s klobaso ali mlečno kašo s suhimi slivami (vse domače pridelave).

Nato se bomo s kolesi povzpeli v Dešen na Ranč pr'Osolet.

Ranč pr´Osolet

Ranč pr´Osolet leži na nadmorski višini 680 m na obrobju Moravške doline, v prelepi naravi in v neposredni bližini Geossa. S konjerejo in aktivnostmi konj se ukvarjajo že od leta 1999. S konji se udeležujejo na različnih prireditvah, tekmovanjih, gledaliških predstavah, jubilejnih dogodkih, porokah in drugih praznovanjih, v zimskem času pa nudijo tudi prevoze s sanmi. Zaradi velikega veselja tudi do drugih živali imajo pravi mini živalski vrt, v katerem imajo mini himalajske koze, vietnamskega pujsa ter ponija. Z njihovimi konji lahko pod vodstvom odjahate tudi v naravo. V poletnem času izvajajo tudi poletne taborne s spanjem na seniku, z namenom ponovne povezave z naravo, odkrivanja drugih in spoznavanja živali, predvsem pa ponovne povezave s samim seboj.

Ogled kovaške delavnice

Če imaš doma konje, ki jih je potrebno podkovati, je praktično, da imaš kovača in kovačijo blizu, najbolje kar doma. Sandi je tudi podkovaški mojster, tako da nam bo z veseljem razložil in pokazal, kako se podkuje konja. Včasih so se fantje igrali tudi s podkvami, metali so jih okoli palice, v tem se bomo preizkusili tudi mi.

Slika 9: Orodje za podkovanje konja

Slika 10: Konjska podkev

Sliki 11 in 12: Igra, metanje podkve

Večerja

Za večerjo bomo skuhali zelenjavno enolončnico s suhim mesom (vse domače pridelave).

Po večerji, ki jo bomo razdelili na njegovem domu, si bomo v primeru jasnega neba ogledali ozvezdja, ki so tisto noč vidna na nebu.

Opazovanje nočnega neba

Spoznali bomo, zakaj pravzaprav ozvezdja potrebujemo in kako so nastala. Spoznali bomo osnovne orientacije po zvezdah, naučili se bomo razločiti med zvezdo in planetom, če imamo srečo, bomo videli tudi utrinke in si poskušali pojasniti, kako do njih pride. Večina imen ozvezdij je grškega izvora, zato se bomo oprli na grško mitologijo ter spoznali, kakšne zgodbe, mite in legende nam pripovedujejo nekatera ozvezdja.

- najprej si bomo nočno nebo ogledali s prostim očesom, nato pa
- si bomo zvezde in ozvezdja ogledali s pomočjo teleskopa

v sklopu teleskopi se bomo še bolj poglobili v temno nebo in spoznali megličaste objekte. Ogledali si bomo kopice, meglice in galaksije ter obenem spoznali značilnosti teh objektov. Ogledali si bomo planete, ki bodo tisto noč vidni na nebu: Venero in njene mene, Mars, Jupiter, na katerem opazimo pasove ter v bližini štiri največje lune, Saturn s prstani, Uran in Neptun. Če bo na nebu Luna, nam opazovanje skozi teleskop pokaže veliko podrobnosti: vidimo kraterje, razpoke, morja (temni predeli Lune) in celine (svetli predeli). Zvezde so v večini primerov združene v sistem dveh ali več zvezd. Najbolj poznano dvozvezdje sta zagotovo zvezdi Mizar in Alkor v Velikem vozu. Nekaj dvozvezdij bomo pogledali s prostim očesom in nato še skozi teleskop. Ob vsem tem pa bomo spoznali še, kako deluje teleskop.

- V primeru oblačnega vremena pa si bomo s pomočjo pametnih telefonov in vnaprej naloženo aplikacijo Google Sky Maps ogledali ozvezdja, ki so takrat na obzorju.

Slika 13: Ogled nočnega neba skozi teleskop

Prenočili bomo na seniku.

Slika 14: Prostor v eko hotelu Pr'Oslet

Slika 15: Ležišča v eko hotelu Pr'Oslet

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Zajtrk

Organizatorji bomo pripravili samopostrežni zajtrk iz svežega sadja, kosmičev, mleka in mlečnih izdelkov, kruha in salame (vse domače pridelave).

Jahanje konj Pr´Osolet

Slika 16: Lastnik ranča Sandi Močnik s konji

Slika 17: Jahanje konj

Malica

Organizatorji bomo pripravili samopostrežni zajtrk iz svežega sadja, kosmičev, mleka in mlečnih izdelkov, kruha in salame (vse domače pridelave).

Po malici se bomo s kolesi odpeljali do mlina Rotar.

Mlin Rotar

Mlin Rotar se nahaja 3 km iz Moravč proti Izlakam v vasi Ples in je danes eden redkih delujočih mlinov v Ljubljanski kotlini. Priseganje na tradicijo je ničkolikokrat rešilo mlin pred propadom in ohranilo nenehno vrtenje mlinskih kamnov. Bogata tradicija sega 150 let nazaj, ko je mlin odprl svoja vrata. Dobro poznavanje mlinarske tehnologije, žit in tržnih postopkov mlinu pomaga, da to tradicijo uspešno nadaljuje. Meljejo različne vrste žita, pšenico, ječmen, ajdo, koruzo, iz katerih izdelujejo moko, pa tudi zdrob, polento in kaše: ajdovo, proseno in ječmenovo.

Sliki 18

in 19: Notranjost mlina

Slika 20: Različne vrste žit

Ogledali si bomo tradicionalno in sodobno proizvodnjo, po želji tudi kupili kakšno merico domače mlete moke ali kaše.

Kosilo v gostilni Peterka

Svojo pot bomo nadaljevala do gostilne Peterka, kjer si bomo privoščili okusno domače kosilo.

S polnimi želodci bomo težko takoj nadaljevali pot, krajšo pot do središča kraja pa bomo že zmogli. Razdelili se bomo v dve skupini, z vsako bo ena turistična vodnica.

Delavnici: usnjarska in čipkarska

Naš cilj bo Tomanova pot 1, v samem središču kraja, kjer smo pripravili dve delavnici: usnjarsko in čipkarsko

Usnjarska delavnica

V središču našega kraja se še vedno nahaja usnjarska oz. sedlarska delavnica Kokalj, ki se prenaša iz roda v rod, saj je bilo včasih sedlarstvo in jermenarstvo pomembno za normalno delovanje kmetij. Vsa vlečna oprema za živino in konje je bila iz najboljšega usnja in vse kmečke stroje so vrteli jermeni. Okrašena oprema je predstavljala status lastnika. Danes tega ni več, so le še posamezna naročila za gasilske pasove, za živinorejce kravji okrasni pasovi, popravila usnjenih pasov, torb in drugih drobnih izdelkov.

Z Marijo Mimi Kokalj smo za naše obiskovalce pripravili delavnico izdelave usnjenega mošnjička. Po načrtu izrežemo okrogel del usnja, ga po obodu naluknjamo. Skozi luknjice križno napeljemo vrvico, da lahko mošnjiček ob potegu obeh vrvic tudi zapremo. Nastane mošnjiček, ki se popolnoma prilega dlani.

Slika 21 in 22: Notranjost delavnice, mojstrica pri delu

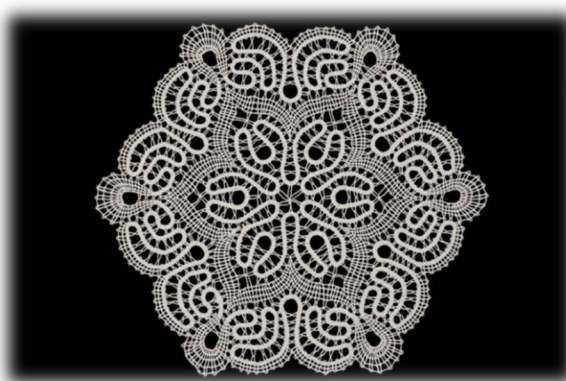
Druga skupina pa bo v sosednjem prostoru spoznavala skrivnosti čipkarstva, ki nam jih bo predstavila ga. Angela Cerar.

Čipkarska delavnica

Da so bile čipke že od nekdaj priljubljene, se vidi po tem, da so jih naše babice in prababice šivale na svoje narodne noše in bile zelo ponosne na ta okras. Dragocene čipke so večkrat krasile oltarje in kipe v cerkvah, ker so jih s tem hoteli še bolj počastiti. Po gradovih pa so plemiške žene in hčere izdelovale čipke za okras oblek, ovratnikov, manšet, pokrival za glavo, nogavic, čevljev, pajčolanov, pahljač in za okraske pri naslonjačih, kar še dandanes vidimo na slikah plemičev in drugih bogatinov. Pripomočki za klekljanje čipk so: blazina, kleklji, sukanec, nerjaveče bucike, kvačka in papirc, na katerem je bila s svinčnikom narisana čipka.

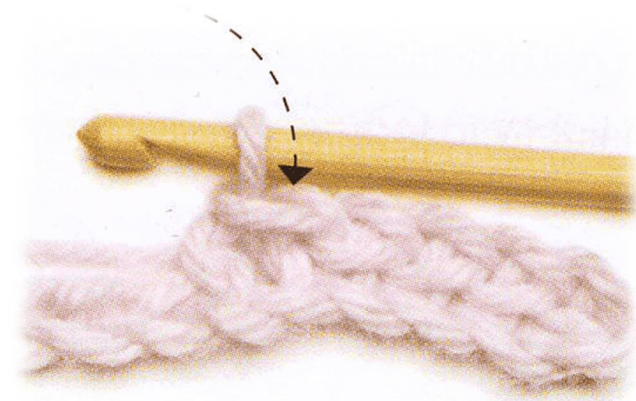
Slika 23: Bula in kleklji

Slika 24: Klekljana čipka

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Obstaja več načinov izdelave čipk, poleg klekljanih poznamo tudi kvačkane in pletene čipke. Ker je izdelava klekljane čipke zelo zahtevna, bomo poskusili s kvačkano čipko. Za izdelavo lete pa potrebujemo kvačko in kvačkanec ter navodila za izdelavo, ki so lahko pisana ali narisana. Povabili bomo predvsem tiste, ki že poznajo osnove kvačkanja, pa tudi tiste, ki se bodo s kvačkanjem srečali prvič.

Slika 25: Prikaz kvačkanja

Slika 26: Osnovna kvačkana rožica

Po delavnici se bomo ponovno razdelili v dve skupini, prva se bo odpeljala do kmetije Pr' Matčk, katere glavna dejavnost je pridelava in predelava jabolk, druga skupina pa na kmetijo Kocjančič, katere glavna dejavnost je pridelava in predelava mleka.

Ogled kmetij Pr' Matčk in Kocjančič

Kmetija pr' Matčk

Kmetija leži le dva kilometra stran od centra Moravč, pod Limbarsko Goro v Serjučah in je lahko dostopna. Poleg prireje mleka kot glavna dejavnost se ukvarjajo še z integrirano pridelavo jabolk ter različnimi izdelki iz njih, kot so jabolčni sok, kis, žganje ... Kmetija se ukvarja še z vzrejo krav, kjer njihovo mleko oddajajo v mlekarne. V okolici njihove kmetije je kapelica sv. Antona. Glavna panoga na kmetiji je pridelava jabolk. Vsako leto na 0,60 ha sadovnjaka rodi od 25 do 30 ton jabolk. Gojijo 7 različnih vrst jabolk, ki jih shranjujejo v hladilnicah pri stalni temperaturi 3°C. Ta nizka temperatura jih ohrani, da ne postanejo mehka. V hladilnicah so dokler ne prodajo vseh. Vsako leto se hladilnica izprazni približno maja.

Pri njih si lahko ogledamo različne prikaze kot so :

- ogled sadovnjaka
- obrezovanje jabolk (zimski spomladanski čas), obiranje jabolk (jesenski čas), redčenje plodov (poletni čas-junij, julij)
- zalivanje jabolk z vodo (glede na letni čas)
- pridelava žganja
- degustacija jabolk

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Slike 27, 28, 29 in 30: Sadovnjak, Jabolka, pripravljena za prodajo, Jabolka v hladilnici in Kmetija

Kmetija Kocjančič na Imenjah

Lastnika, Katarina in Franc Kocjančič, imata v hlevu 70 krav, lisaste pasme in frizijk, ki jih gojijo izključno za mleko, ki ga oddajajo v mlekarno, polnijo tri mlekamate in predelujejo v mlečne izdelke (maslo, skuto, sirotko in jogurt). Njihove izdelke lahko kupite na tržnici v Moravčah na tržni dan (sreda popoldne, sobota dopoldne), dostavljajo pa jih tudi v šolo, kar še posebej potrjuje, da je mleko res kakovostno. Ogledali si bomo pridelavo mleka in njegovo predelavo, pa tudi poskusili njihove izdelke

Slike 31- 36: Kmetija Kocjančič, Krave v hlevu, Predelava mleka, Plastenke za mlekomat, Osnove za jogurt v hladilniku

Malica

Za malico bomo pripravili sendviče iz domačega kruha s klobaso ali mlečno kašo s suhimi slivami (vse domače pridelave).

Nastanitev pri tabornikih

Po opravljenem ogledu kmetij in njihovih dejavnosti se bomo odpravili k ribnikom v Zalogu, nad katerimi so taborniki postavili kočo. V njej so sanitarije, tuši in prostor za kuhanje. Pri skavtih bomo sposodili šotore in ostalo opremo, potrebno za prenočevanje. Pomagali nam bodo postaviti šotore in po večerji bomo izvedli športne in/ali namizne igre.

Slika 38: Skavtski šotor

Večerja

Za večerjo bomo skuhali zelenjavno enolončnico s suhim mesom (vse domače pridelave).

Športne igre

Za naše obiskovalce smo pripravili različne igre: gunitvist, balinčke, odbojko na mivki ter različne družabne igre, ki jih v primeru slabšega vremena ali utrujenosti lahko igrajo tudi v koči ali v šotoru.

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Gumitvist: potrebujemo daljši elastični trak, ki ga na koncih zvežemo skupaj, napneta ga dva igralca z nogami, ostali pa posamično skačejo določeno kombinacijo zaporedja gibov z elastiko na različnih višinah. Namen igre je razgibanje in zabava.

Čas trajanja: 20 minut

Balinčki: potrebujemo komplet balinčkov, 8 ploščkov (po 2 enaki barvi) ter 2 balinčka.

Na začetku igre vsak igralec vrže po en plošček čim bliže balinčku za določitev vrstnega reda metanja v tekmi ali za izbor ekip. Najbližji dobi začetno pravico do meta balinčka, 1. in 3. sta lahko prva ekipa, 2. in 4. pa druga ekipa. Balinček meče prvi vedno tisti igralec ali ekipa, ki je bila v poskusnem metu bliže. Oddaljenost od linije meta do balinčka določi 'lastnik balinčka' z metanjem balinčka, igralci pa se lahko tudi sporazumejo, da balinček popravijo, če prileti na neprimeren prostor, na kakšen rob, na grmovje, pod avto, v vodo, za drevo ... Igra se do 21 točk, končna razlika pa mora biti vsaj 2 točki. Igra se na tri dobljene igre.

Odbojka na mivki: Odbojka je ekipna športna panoga, ki jo igrata dve ekipi na igrišču, razdeljenem z mrežo. Zaradi svoje raznovrstnosti in več različnih zvrsti, glede na različne okoliščine, omogoča igranje vsakomur. Namen igre je poslati žogo preko mreže tako, da bi v nasprotnikovem igralnem polju padla na tla in preprečiti, da bi to uspelo nasprotniku. Vsaka ekipa ima na voljo tri dotike (dotika v bloku se ne upošteva) za usmeritev žoge k nasprotniku.

Pripomočki: odbojcarska žoga, katero si igralci podajajo čez mrežo.

Pravila igre: Igro začnemo s servisom. Igralec z njim pošlje žogo preko mreže v nasprotnikovo igralno polje. Ekipa dobi igro, če se žoga dotakne nasprotnikovih tal igrišča, pade izven igrišča ali je ne uspe pravilno odbiti. V odbojki, ekipa, ki dobi igro osvoji tudi točko. Kadar ekipa, ki servis sprejema, dobi igro, osvoji tudi točko in pravico do serviranja. Igralci te ekipe zakrožijo za eno mesto v smeri urinega kazalca.

Čas trajanja: 20 minut

Družabne igre: Obiskovalcem bomo ponudili naslednje igre: Človek, ne jezi se, Spomin, Activity, Šah ...

Nočitev v šotorih

Prenočili bomo v šotorih, ki nam jih bodo dostavili in pomagali postaviti skavti v domačem kraju.

Zajtrk

Organizatorji bomo pripravili samopostrežni zajtrk iz svežega sadja, kosmičev, mleka in mlečnih izdelkov, kruha in salame (vse domače pridelave).

Učno-sprehajalna pot Rača

Naslednji dan se odpeljemo do Krašč, kjer je na območju zahodno od Moravč, med Kraščami, Dvorjami in Sv. Andrejem postavljena učno-sprehajalna pot Rača. Spoznali bomo stavbno, sakralno in drugo kulturno dediščino ter neokrnjene naravne lepote pokrajine. Pot se začne pri gasilnem domu v Kraščah, kjer je postavljena informativna tabla z opisom poti. Za lažjo orientacijo je označena z usmerjevalnimi tablam in markacijami s stiliziranim mlinskim kolesom. V nekoč zelo čisti rečici so našli svoj življenjski prostor raki in zato so ji dali ime Rača. Danes je rakov le še za vzorec, ime pa je ostalo. Rača je ohranila svoj naravni tok z značilno obvodno vegetacijo in pestrimi obvodnimi biotopi, ki so življenjski prostor številnim vrstam ptic in vodnim živalim. Domačini so izvire in druga

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

primerna mesta ob Rači preuredili v perišča, ki še danes kljubujejo naravi in spominjajo na čas pred pralnimi stroji.

Slika 39: Tabla učno-sprehajalne poti Rača

Slika 40: Mostič čez Račo, manjše mlinsko kolo

Slika 41: Mohorjev mlin na Rači

30. festival Turizmu pomaga lastna glava, Zeleni turizem v Moravški dolini

Ob Rači se bomo sprehodili pod vodstvom lokalne vodičke. Spoznali bomo značilne predstavnike obvodnih rastlin, dreves, spoznali njihova imena, skušali določiti njihovo starost, zakaj jih uporabljamo in kaj vse lahko iz njih izdelamo. Z malo sreče bomo opazili tudi kakšnega potočnega raka in druge prebivalce potoka, si ogledali perišča in stari mlin, kamnine, plovnost različnih materialov, priredili regato čolničkov in izdelali staro ljudsko glasbilo nunelca.

Malica

Za malico bomo pripravili sendviče iz domačega kruha s klobaso ali mlečno kašo s suhimi slivami (vse domače pridelave).

Izdelava makete mlina

Po malici si bomo iz pripravljenih kosov lesa izdelali maketo mlina.

Med obiskom učno-sprehajalen poti bodo organizatorji v bližnjem gozdu pripravili čutno pot. Podlago za tla bomo dobili na že omenjenih kmetijah, obešene predmete pa bomo zbirali sproti oz. prinesli od doma.

Kosilo v gostilni Frfrau

Za zaključek bomo v bližnjem gozdu pripravili čutno pot kot povzetek dvo- in poldnevnega dogajanja v naravi, ki bo obiskovalcem zagotovo ostal v trajnem in prijetnem spominu.

Čutna pot

Da si bomo naša doživetja čim bolj zapomnili, je pomembno omogočiti doživljanje poleg slušne in vidne poti tudi preko drugih čutil. To najlažje dosežemo v naravnem okolju, poskusili bomo aktivirati čim več čutil, saj si tako bolje zapomnimo doživetje. V ta namen bomo v gozdu v bližini mlina pri Rači postavili čutno pot, kjer bomo še enkrat povzeli doživetja, ki jih je bilo naše druženje v teh dveh dneh in pol več kot polno. Kaj sploh je čutna pot? Je pot, na kateri človek z vsemi svojimi čutili zaznava zunanji svet. Običajno jo izpeljemo v paru. Enemu od para se zaveže oči, drugi pa ga vodi, na polovici poti pa se zamenjata. Da bo doživetje res bogato, jo izvajamo bos, s seveda zelo premišljeno in natančno pripravljeno izvedbo, da ne pride do poškodb. Med drevesi napeljemo v višini ramen vrv, na katero v določenih razmikih obesimo predmete, ki smo jih spoznavali med našim dogodkom. Po tleh se prav tako izmenjavajo različni materiali, od peska, trave, smrekovih vejic, žaganja, slame, na vrvi pa so obešeni naslednji predmeti.

Čutna pot

1. *maravšk mačk*

2. *kapelica maketa*

3. *slamnata posoda*

4. *podkev*

5. *zvezde, planeti*

6. *vrečka z ajdo*

7. *usnjen mošnjiček*

8. *kvačkan prtiček*

9. *jabolko*

10. lonček jogurta

11. klobasa

12. vozal, skavti

13. žoga

14. maketa mlina

Zaključek

Čas za izvedbo naše naloge se je začel iztekati, zato smo proti koncu januarja postorili še zadnje malenkosti z oblikovanjem. Z veseljem smo se ozrli na opravljeno delo in se pogovorili še o dokončni izvedbi. Večina nas je ugotovila, da sedaj drugače razmišljamo o tem, kaj je turistično zanimivo v našem kraju. Ob samem začetku bi našli le »klasično turistično ponudbo«, grad, cerkev in še kakšna planinska izletniška pot, to pa bi bila tudi vsa turistična ponudba. Zato sedaj z veseljem gledamo, česa vse smo se domislili. Uživali smo v raziskovanju ter doživljanju naše »sodobne« turistične ponudbe. Ob tem pa smo spoznali številne ljudi, ki so nam pri tem pomagali. Z veseljem se bomo spominjali, kaj smo doživeli kot »poskusni« turisti in kot turistični »delavci«.

Rezultat naše naloge je zgibanica Zeleni turizem v Moravški dolini, ki ponuja zanimiv izbor zabave s klasično turistično ponudbo in nekaj neklasičnih naših domislic. Izvedbo in tisk zgibanice bodo podprli: šola, občina in TD Moravče. Naš cilj je, turistično oživeti naš kraj s sodelovanjem: občine, šole, društev in posameznih družin, kar nudi zasnova naše zgibanice. Vnaprej se že veselimo novih dogodivščin s področja turizma in upamo, da bomo lahko v tej smeri naredili še veliko, tudi po odhodu iz osnovne šole, ko se bomo vključili v delovanje društev.

Turistični produkt - zgibanka Zeleni turizem v Moravški dolini

Rezultat naše naloge je zgibanka Zeleni turizem v Moravški dolini, ki ponuja zanimiv izbor zabave s klasično turistično ponudbo in nekaj neklasičnih, naših domislic. Vse je podkrepljeno z mamljivimi fotografijami. Izvedbo in tisk zgibanke bodo podprli: šola, občina in TD Moravče. Naš cilj je z zgibanko turistično oživeti naš kraj s sodelovanjem občine, šole, društev in posameznih družin.

V zgibanki so predstavljene posamezne točke naše dva in poldnevne turistične ponudbe z izleti, zanimivimi ogledi ter zabavo za mlade.

Izdelali bomo tudi facebook stran, kjer bomo predstavili našo ponudbo na sodoben način.

Stojnica na turistični tržnici

Na turistični stojnici si bomo prizadevali povečati prepoznavnost Moravske doline v slovenskem prostoru.

Na stojnici bo zgibanka, ki smo jo pripravili. Nanjo bomo postavili tudi predmete, ki smo jih spoznali ali izdelali na našem doživetju Moravske doline. Obiskovalci bodo lahko poskusili tudi sadje, sok in mlečne izdelke s kmetij, predstavljenih na našem doživetju. Predvidevamo, da bomo z zgibanko pritegnili mlade, ki bodo glas o zanimivi turistični ponudbi raznesli k svojim prijateljem, znancem in sodelavcem.

Priloge:

- Skica turistične stojnice

Viri

- Stražar, S.: Moravska dolina, Ljubljana; Mladinska knjiga, 1979
- Novak, V.: Slovenska ljudska kultura, Ljubljana, 1960
- Tercej Otorepec, M, Moja dolina na dlani, , Moravče, občina Moravče , 2000
- Bogataj, J.: Sto srečanj z dediščino na Slovenskem, Ljubljana, Prešernova družba, 1992
- Barbič A.: Prihodnost slovenskega podeželja, Novo mesto, Dolenjska založba, 1991
- <http://turisticnodrustvo-moravce.org/>
- <http://www.gore-ljudje.net/novosti>